

मैत्रावरुणर्वसिष्ठः। १-११ मरुतः, १२ रुद्रः (मृत्युविमोचनी ऋक्)। प्रगाथः - विषमा बृहती, समा सतोबृहती, ७-८ त्रिष्टुप्, ९-११ गायत्री, १२ अनुष्टुप्।

यं त्रायध्व इदमिदं देवासो यं च नयथ।

तस्मा अग्ने वरुण मित्रार्यमन्मरुतः शर्म यच्छत ॥ ७.०५९.०१

यम्। इदमिदम्- इतः। त्रायध्वे- रक्षथ। देवासः- हे देवाः। यम्। च। नयथ। तस्मै। अग्ने- पावक सत्क्रतो। वरुण- ऋताधिदैवत। मित्र- स्नेहाधिदैवत। अर्यमन्- औदार्याधिदैवत। मरुतः- हे प्राणविशेषाः। शर्म- क्षेमम्। यच्छत- दत्त ॥१॥

युष्माकं देवा अवसाहनि प्रिय ईजानस्तरति द्विषः।

प्र स क्षयं तिरते वि महीरिषो यो वो वराय दाशति ॥ ७.०५९.०२

देवाः। युष्माकम्- वः। अवसा- रक्षया। अहनि- सुदिने। प्रिये। ईजानः- यजन् पूजयन् यच्छन्। द्विषः- द्वेषभावनानि। तरति। यः। वः- युष्मभ्यम्। वराय- श्रेष्ठाय। दाशति- यच्छति। सः। क्षयम्- निवासम्। प्र- प्रकर्षेण। तिरते- वर्धयति। महीः- महतीः। इषः- सदिच्छाः। वि- विशेषेण। तिरते- वर्धयति ॥२॥

नहि वंश्चरमं चन वसिष्ठः परिमंसते।

अस्माकमद्य मरुतः सुते सचा विश्वे पिबत कामिनः ॥ ७.०५९.०३

वः- युष्माकं मध्ये। चरमम्। चन- अपि। वसिष्ठः- ऋषिः। नहि परिमंसते- न वर्जयित्वा स्तौति। सुते- रसे निष्पन्ने। सचा- युगपत्। अस्माकम्। अद्य- इदानीम्। विश्वे- सर्वे। मरुतः। कामिनः- इच्छन्तः। पिबत- रसमनुभवत ॥३॥

नहि वं ऊतिः पृतनासु मर्धति यस्मा अराध्वं नरः।

अभि व आवर्त्सुमतिर्नवीयसी तूर्यं यात पिपीषवः ॥ ७.०५९.०४

यस्मै । नरः- नेतारो यूयम् । अराध्वम्- अददध्वं तम् । वः- युष्माकम् । ऊतिः- रक्षा । पृतनासु-
युद्धेषु । नहि । मर्धति- हिनस्ति । वः- युष्माकम् । नवीयसी- अभिनवा । सुमतिः- शोभनबुद्धिः ।
अभि आर्वत्- अभ्यावर्तताम् । तूयम्- क्षिप्रम् । पिपीषवः- पातुमनुभवितुमिच्छन्तः । आ यात-
आगच्छत ॥४॥

ओ षु घृष्टिराधसो यातनान्धांसि पीतये ।

इमा वो हव्या मरुतो रुरे हि कं मो ष्वन्यत्र गन्तन ॥ ७.०५९.०५

घृष्टिराधसः- हे संहतसंसिद्धयः । अन्धांसि- सोमानाम् । सु- सुष्ठु । पीतये- पानाय । रसानुभूतये ।
आ यातन- आगच्छत । वः- युष्मभ्यम् । इमा- इमानि । हव्या- हव्यानि । रुरे- यच्छामि । मा ।
अन्यत्र । गन्तन- गच्छत । सदास्माभिः सह भवतेत्यर्थः ॥५॥

आ च नो बर्हिः सदताविता च नः स्पार्हाणि दातवे वसु ।

अस्त्रेधन्तो मरुतः सोम्ये मधौ स्वाहेह मादयाध्वै ॥ ७.०५९.०६

नः- अस्माकम् । बर्हिः- दर्भासनं चित्तासनं वा । आ सदत- निषीदत । नः- अस्मभ्यम् ।
स्पार्हाणि- स्पृहणीयानि । वसु- धनानि । च । दातवे- दातुम् । अवित- आगच्छत । सोम्ये मधौ-
रसे निष्पन्ने । अस्त्रेधन्तः- अहिंसन्तः । मरुतः । इह- अत्र । स्वाहा- शोभनाह्वानेन । मादयाध्वै-
तुष्टा भवत ॥६॥

सस्वश्चिद्धि तन्वः शुम्भमाना आ हंसासो नीलपृष्ठा अपप्तन् ।

विश्वं शर्धो अभितौ मा नि षेद नरो न रण्वाः सवने मदन्तः ॥ ७.०५९.०७

सस्वः- अन्तर्हिताः । चित्- एव । हि- खलु । तन्वः- स्वाङ्गानि । शुम्भमानाः- शोभयन्तः ।
नीलपृष्ठाः । हंसासः- हंसाः । आ अपप्तन्- आपतन्तु । विश्वं शर्धः- हे मरुद्गण । अभितः । मा-
माम् । निषेद- निषीद । नरः- नेतारः । न- च । रण्वाः- रमयन्तः । सवने- सम्भजने । मदन्तः-
तुष्यन्तः । भवत ॥७॥

यो नो मरुतो अभि दुर्हणायुस्तिरश्चित्तानि वसवो जिघांसति।

द्रुहः पाशान्प्रति स मुचीष्ट तपिष्ठेन हन्मना हन्तना तम् ॥ ७.०५९.०८

मरुतः- हे प्राणविशेषाः। वसवः- शरण्याः। यः। दुर्हणायुः- अशोभनं कुध्यन्। तिरः- तिरस्कृतव्यः। नः- अस्माकम्। चित्तानि- मनांसि। अभि जिघांसति- हन्तुमिच्छति। यः। द्रुहः पाशान्- द्रोहपाशान्। प्रति मुचीष्ट- अस्मासु मुञ्चति। बध्नातीत्यर्थः। तम्। तपिष्ठेन- शत्रुतापकेन। हन्मना- हननसाधनेन प्रहरणेन। हन्तन- बाधयत ॥८॥

सांतपना इदं हविर्मरुतस्तज्जुष्टन। युष्माकोती रिशादसः ॥ ७.०५९.०९

रिशादसः- शत्रुबाधकाः। सान्तपनाः- सन्तापकाः। मरुतः। युष्माकोती- भवतां रक्षया। इदम्- एतत्। हविः। जुजुष्टन- सेवध्वम् ॥९॥

गृहमेधास आ गत मरुतो माप भूतन। युष्माकोती सुदानवः ॥ ७.०५९.१०

सुदानवः- शोभनदानाः। गृहमेधासः- कुटुम्बपालकाः। मरुतः। युष्माकोती- भवतां रक्षाशक्त्या। आ गत- आगच्छत। मा। अप भूतन- अपगच्छत ॥१०॥

इहेह वः स्वतवसः कवयः सूर्यत्वचः। यज्ञं मरुत आ वृणे ॥ ७.०५९.११

इहेह- अत्रैव। स्वतवसः- स्वायत्तबलाः। कवयः- क्रान्तदर्शिनः। सूर्यत्वचः- सूर्यदीप्तयः। मरुतः- हे प्राणविशेषा वाता वा। वः- युष्माकम्। यज्ञम्। आ वृणे- प्रवृणोमि ॥११॥

त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्।

उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥ ७.०५९.१२

सुगन्धिम्- पुण्यगन्धम्। पुष्टिवर्धनम्- पोषणकरम्। त्र्यम्बकम्- लोकत्रयस्याम्बकं पितरं मारुतं गणं वा तत्पितरं रुद्रं वा। यजामहे- उपास्महे। उर्वारुकम्- कर्कटीफलम्। इव। बन्धनात्। मृत्योः- मरणात्। मुक्षीय- मोचय। अनायासेन स्वाभाविकेन यथा काले कर्कटीफलं स्वयमेव पतति तथा अनायासेन स्वाभाविकेन मोक्षो भवत्विति भावः ॥१२॥

Dr. Rangaraj

WEBOLIM